

RÖRELSEHINDRADE BARN & UNGDOMAR

Remissvar

Datum: 2025-1-21

Dnr: S2024/01502

Socialdepartementet

s.remissvar@regeringskansliet.se

Yttrande avseende Stärkt stöd till anhöriga Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga SOU 2024:60

1. Sammanfattning

RBU ställer sig positiv till flera av förslagen som presenteras av utredningen men har en del synpunkter på utredningens uppdrag och förslagets utformning:

- RBU ser positivt på ambitionen om att utöka stödet till anhöriga men anser inte att det är utrett att anhörigkontakt är det mest effektiva och ändamålsenliga alternativet för att göra det.
- Utöver de generella synpunkterna på förslaget om anhörigkontakt har RBU även synpunkter på förslagets utformning:
  - RBU anser att formuleringen ”särskilt behov” i förslaget om anhörigkontakt riskerar att leda till en mycket begränsad rätt till anhörigkontakt som inte möter de faktiska behov som finns hos anhöriga.
  - RBU anser att rekvisitet ”särskilt behov” under alla omständigheter måste förtydligas eftersom det inte framgår mer konkret vad som skulle kunna utgöra särskilda behov och hur bedömningen ska göras.
  - RBU ser positivt på att utredningen föreslår att barnets bästa enligt barnkonventionen ska beaktas vid behovsbedömningen när det finns barn med i bilden. RBU anser dock att utredningen inte är tillräckligt tydlig med hur barnets bästa ska beaktas inom ramen för bedömningen av rätt till anhörigkontakt, samt vilken tyngd som barnets bästa ska tillmätas i bedömningen.
  - RBU anser att barnets bästa ska vara avgörande för rätten till anhörigkontakt, i synnerhet när den enskilde är anhörig till ett barn med funktionsnedsättning.
- RBU ser positivt på förslaget om att ta fram en nationell informationsportal och påtalar vikten av att informationsportalen innehåller barnanpassad information samt information på lättläst svenska. Det är också viktigt att informationsportalen är digitalt tillgänglig.

2. Generella synpunkter

2.1 Vikten av andra stödinsatser

Samtidigt som RBU ser mycket positivt på målsättningen om att utöka samhällsstödet till anhöriga, har RBU vissa tvivel om att utredningens förslag om anhörigkontakt kommer göra en verkningsfull skillnad.

RBU:s medlemmar är i många fall oerhört kompetenta och handlingskraftiga när det gäller att söka information, planera kontakter med vård och myndigheter, ansöka om stöd och insatser samt överklaga beslut. För en stor del av våra medlemmar (men inte alla), som är anhöriga till barn och unga med funktionsnedsättning, är det huvudsakliga problemet inte de ”administrativa” insatser som krävs för att få tillgång till rätt stöd. För många av våra medlemmar är det största problemet att resultatet av alla myndighetskontakter, ansökningar om stöd och ersättningar samt överklaganden är fruktlösa eller på annat sätt otillräckliga. Detta får även stöd i utredningen där det framgår att anhöriga i första hand efterfrågar ett fungerande och samordnat samhällsstöd till personen som de är anhörig till, därefter avlösning och samtalsstöd för egen del.¹

Utökat stöd till anhöriga i form av lättillgänglig information, rådgivning och planering av kontakter med vården och myndigheter är givetvis välkommet, i synnerhet för resurssvaga anhöriga som av olika skäl inte maktar med att leta rätt på information och sköta myndighetskontakter. Samtidigt kommer anhörigkontakten inte att göra en meningsfull skillnad om resultatet av den utökade informationen och servicen inte resulterar i de materiella stödinsatser som faktiskt behövs.

2.2 Potentiella nackdelar med anhörigkontakt

Utredningens förslag tar främst sikte på att tillgodose anhörigas behov av information, vägledning och hjälp med planering. Det finns dock redan en generell skyldighet enligt förvaltningslagen (2017:900) för såväl statliga som kommunala myndigheter och förvaltningar att tillhandahålla information, vägledning och service till den enskilde. Myndigheternas service-, samverkans- och utredningsskyldighet gäller främst myndighetens eget verksamhetsområde men innebär också en skyldighet att hänvisa den enskilde till andra aktörer och upplysa om andra former av stöd och ersättning som den enskilde kan ha rätt till.²

Myndigheter misslyckas ofta med att leva upp till sin lagstadgade service-, samverkans- och utredningsskyldighet. Justitieombudsmannen har i många beslut kritiserat både statliga och kommunala myndigheter inom socialförsäkringen och kommunal omsorg för långsam handläggning, samt bristande utredningar och service.³ Myndigheternas kapacitet att leva upp till sina förvaltningsrättsliga skyldigheter påverkas i stor utsträckning av minskade anslag och

---

¹ SOU 2024:60,47-49 samt s.56.

² JO:s beslut 2006-07-03, dnr 2635-2005.

³ JO:s beslut 2019-05-29, dnr 5902-2017; JO:s beslut 2023-05-31, dnr 6473-2021; JO:s beslut 2021-09-28 dnr 5429-2019; JO:s beslut 2006-07-03, dnr 2635-2005; JO:s beslut 2024-11-29, dnr 5245-2023; JO:s beslut 2018-01-19, dnr 7021-2016; JO:s beslut 2024-10-15, dnr 5149-2023; JO:s beslut 2024-01-29, dnr 8537-2022; JO:s beslut 2020-11-27, dnr 3583-2018; JO:s beslut 2018-11-12, dnr 2299-2017; JO:s beslut 2014-05-08, dnr 5569-2012; Justitieombudsmännens ämbetsberättelse 2023, Redogörelse 2023/24:JO1, s.345-368.

nedskränningar eftersom det leder till färre handläggare, större arbetsbörda och därmed sämre kapacitet att leva upp till exempelvis service- och utredningsskyldigheten.⁴

Mot bakgrund av dessa problem finns det, vilket även lyfts i utredningen, en risk för att anhörigkontaktens funktion i praktiken blir att kompensera för andra myndigheters tillkortakommanden.⁵ Det finns också en risk för att anhörigstödet positiva effekter begränsas om myndigheterna som anhörigkontakten informerar om och hänvisar till är svåra att kontakta, har långa handläggningstider och dessutom inte fullgör sin utrednings- och serviceskyldighet. Det finns även en överhängande risk för att anhörigkontakten bara upplevs som en onödig och ineffektiv mellanhand.

Frågan är om det verkligen behövs en ny form av stödinsats för att anhöriga ska erbjudas bättre information, vägledning och service, eller om samma målsättning mer effektivt och ändamålsenligt kan uppnås genom ekonomiska satsningar på att stärka relevanta myndigheters kapacitet att tillhandahålla denna service.

2.3 Sammanfattande reflektioner

RBU ser positivt på alla politiska ambitioner om att utöka stödet till anhöriga. Det är dock viktigt att sådana ambitioner resulterar i effektiva åtgärder, och att förslagen som lämnas kommer åt de bakomliggande problemen som påverkar anhörigas situation och inte bara ”symtomen” på denna problematik.

Utökad information, vägledning och service till anhöriga är välkommet och behövligt, men enligt RBU:s uppfattning är det inte högst upp på önskelistan, och frånvaron av vägledning och service är kanske främst ett symptom på en större problematik. Förslaget om anhörigkontakt måste under alla omständigheter kompletteras av andra politiska och ekonomiska satsningar på vård och omsorg samt myndigheters serviceverksamhet.

3. Förslag om anhörigkontakt

Utredningens förslag: Socialnämnden ska erbjuda en anhörigkontakt till de personer som har ett särskilt behov av stöd och som vårdar eller stödjer en närstående som är långvarigt sjuk, äldre eller som har en funktionsnedsättning. Anhörigkontakten ska tillgodose den anhöriges behov av individanpassad information och vägledning samt individanpassat stöd med att planera.

RBU:s synpunkter: RBU ser mycket positivt på att erbjuda information, vägledning och service till anhöriga, men anser samtidigt inte att det framgår av utredningen att ett nytt stöd i form av anhörigkontakt är det mest effektiva och ändamålsenliga alternativet för att uppnå detta. Utöver dessa övergripande invändningar har RBU synpunkter på förslagets innehåll och närmre utformning.

Vem ska erbjuda en anhörigkontakt?

RBU har förståelse för att utredningen föreslår att anhörigkontakten ska tillhandahållas av socialnämnderna och är principiellt inte emot det. Samtidigt är det dock allmänt vedertaget att

---

⁴ Svt nyheter, [Långa väntetider hos Försäkringskassan – generaldirektören: ”Inte acceptabelt”](#), Carlén, Linnea; Olsson, David; publicerad 2024-8-7.

⁵ SOU 2024:60, s.57.

insatser som administreras och finansieras av kommuner ofta leder till förhållandevis stora och omotiverade skillnader från kommun till kommun vilket är problematiskt.

Vidare kan det även konstateras att det ekonomiska läget i många kommuner är ansträngt och att kommunerna redan har stora utgifter för skola och social omsorg, varför tillhandahållandet av anhörigkontakt riskerar att få en lägre prioritet.

Enligt RBU kan det finnas fördelar med att en statlig aktör får uppdraget att erbjuda anhörigkontakt, förslagsvis Statens servicecenter, och det framgår inte av utredningen hur man tagit ställning till och utrett statliga alternativ.

Vilken krets av anhöriga som ska omfattas av förslaget

RBU instämmer i utredningens bedömning att det inte på ett ändamålsenligt vis går att avgränsa vilka anhöriga samt vilka sjukdomstillstånd som ska omfattas av utredningens förslag. Samtidigt är det viktigt att det finns tydlig vägledning i hur behovet av anhörigstöd ska bedömas med hänsyn till alla de omständigheter som utredningen lyfter.⁶ Otydligheter i detta avseende riskerar att leda till en restriktiv tillämpning av anhörigstödet.

Hur bedömningen av behovet av en anhörigkontakt ska göras

Enligt utredningens förslag ska rätten till en anhörigkontakt endast föreligga om den anhörige har ett "särskilt behov" av det. Ett särskilt behov kan enligt utredningen anses föreligga i situationer där den anhörige har en "särskilt betungande" och komplex situation som påverkar den anhörige på ett negativt sätt.⁷ Det framgår dock inga exempel eller förklaringar av vad som skulle kunna vara "särskilt betungande" eller komplexa situationer.⁸ Utredningen ger inte heller några exempel på konkreta omständigheter som skulle kunna tas in i bedömningen av huruvida en anhörigs situation är att betrakta som särskilt betungande eller komplex.

Förslagets ordalydelse, i kombination med otydligheterna kring hur rekvisitet "särskilt behov" ska tolkas, riskerar enligt RBU att leda till en mycket begränsad rätt till anhörigkontakt, på ett sätt som inte motsvarar de behov som faktiskt finns bland anhöriga. Formuleringen "särskilt" eller "särskild" brukar generellt tillämpas återhållsamt eftersom det i regel tolkas som ett krav på att det måste röra sig om något "utöver det vanliga" eller omständigheter som inte är vanligt förekommande inom en viss ärendetyp.⁹ Kravet på "särskilt behov" riskerar att leda till att personer som har ett stort behov av stöd och påverkas mycket negativt som anhörig, ändå inte har rätt till stöd eftersom situationen inte anses var tillräckligt komplex eller ovanlig.

Enligt RBU borde den avgörande omständigheten för rätt till anhörigkontakt inte vara hur särskild, komplex, specifik, speciell eller annorlunda den anhöriges situation är. Det avgörande borde vara hur stort behovet av stöd är och vilka konsekvenser som kan komma att uppstå för såväl den enskilde som andra anhöriga om stödet uteblir. Hur stort behovet av stöd är borde bedömas med hänsyn till hur den enskilde mår/påverkas av sin situation, hur resursstark den enskilde är i förhållande till kraven som ställs på hen i egenskap av anhörig och övriga livs-omständigheter som kan tänkas påverka situationen. RBU anser därför att det är positivt att

---

⁶ Se exempelvis SOU 2024:60, s.59.

⁷ SOU 2024:60, s.200.

⁸ SOU 2024:60, s.200.f.

⁹ Se exempelvis Rönström, Emma, "Återkrav av socialförsäkringsersättning och arbetslöshetsersättning", s.204, samt Prop.1995/96:208, s.91 och SOU 2018:5, s.321 angående kravet på särskilda skäl vid bedömningen av eftergift inom arbetslöshets- och socialförsäkringssystemet.

den enskildes egen uppfattning om sitt behov, enligt utredningen ska tillmätas stor betydelse vid behovsbedömningen.

En biståndsbedömd insats

RBU ser positivt på att insatsen anhörigkontakt ska vara en biståndsbedömd insats med möjlighet till överklagande. Om anhörigkontakt ska bli ett verkningsfullt stöd som erbjuds till behövande i praktiken måste det, enligt RBU, vara en legal rättighet som kan utkrävas av den enskilde i domstol. RBU har inga synpunkter på utredningens förslag om att kommunerna även ska ha möjlighet att erbjuda anhörigkontakt utan någon behovsprövning, men tror samtidigt inte att denna möjlighet skulle komma att nyttjas särskilt flitigt av kommunerna. RBU har inga invändningar mot utredningens förslag avseende innehållet och avgränsningarna i insatsen anhörigkontakt.

Särskilt om barnkonventionen

Barnkonventionens betydelse vid beslut om olika typer av stöd och ersättningar är i många sammanhang otydlig. RBU:s uppfattning är att såväl statliga som kommunala aktörer brister i barnrättsperspektivet och har svårt att genomföra och tillämpa barnkonventionen i praktiken. Det beror bland annat på bristande tydlighet från lagstiftarens sida, samt frånvaron av vägledande rättspraxis i frågan.

Mot denna bakgrund anser RBU att det är av stor vikt att det förtydligas vilken innebörd som exempelvis barnets bästa ska ha vid bedömningen av rätten till anhörigkontakt. I utredningens förslag framgår det att nämnden, vid bedömningen av rätten till anhörigkontakt, ska beakta om det finns barn som skulle kunna påverkas av att exempelvis deras förälder beviljas anhörigkontakt, och att det i sådana fall även ska bedömas vad som kan anses vara bäst för det enskilda barnet.

RBU ser positivt på att utredningen har tagit in ett barnrättsperspektiv i sitt förslag, men anser att förslaget i denna del är för otydligt och att det riskerar att leda till att barnets bästa inte får genomslag i rättstillämpningen. Till exempel vore det bra om det förtydligades huruvida barnets bästa ska tillmätas en avgörande roll vid bedömningen av rätten till anhörigkontakt. Kan anhörigkontakt exempelvis beviljas i gränsfallsituationer där det inte är helt tydligt om den enskilde föräldern har ett särskilt behov av stöd i lagens mening, med utredningen av barnets bästa med styrka talar för att anhörigstöd bör beviljas?

Enligt RBU bör barnets bästa ha en avgörande betydelse vid bedömningen av rätten till anhörigkontakt, i synnerhet när personen som den enskilde är anhörig till är ett barn med funktionsnedsättning.

4. Övrigt

Utredningens förslag: En nationell informationsportal där anhöriga kan få information och vägledning bör inrättas. Regeringen bör ge lämplig myndighet i uppdrag att i samråd med Sveriges Kommuner och Regioner närmare analysera förutsättningarna för att utforma och förvalta en informationsportal för anhöriga.

RBU:s synpunkter: RBU ser positivt på utredningens förslag om att utveckla en nationell informationsportal för anhöriga. Det är dock viktigt att informationsportalen innehåller barnanpassad information och information på lättläst svenska. Det är också viktigt att informationsportalen håller en hög nivå av digital tillgänglighet.